

GAZİ TÜRKİYAT
BAHAR / 2023

Atıf / Citation

MERAL, V. (2023). "Türklerde Erkek Hükümdarların Küpe Takma Âdetine Bir Örnek: Babür İmparatoru Cihangir Şah". *Gazi Türkiyat*, 32: 169-178.

Geliş / Submitted 13.02.2023

Kabul / Accepted 24.04.2023

DOI 10.34189/gtd.32.011

TÜRKLERDE ERKEK HÜKÜMDARLARIN KÜPE TAKMA ÂDETİNE BİR ÖRNEK: BABÜR İMPARATORU CİHANGİR ŞAH

An example of Turkish Male Ruler's custom to wear earrings: Babur Emperor Cihangir Shah

Vedat MERAL*

Öz

Hint-İskit (Saka) İmparatorluğu'ndan (M.Ö. 50-125) başlayarak Babür İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekildiği M.S. 1858 yılına kadar farklı isimler altında devlet kursalar da Hindistan'da bin yıl varlık gösteren Türkler, 16. yüzyıl başlarından itibaren burada yaklaşık 150 milyonluk kalabalık ve karmaşık bir nüfusu yönetmişlerdir. Hindistan'daki Türk idaresinin son temsilcileri olan Babürlüler, bu denli kalabalık ve karmaşık toplum yapısına rağmen sahip oldukları Türkistan kültürüne dair gelenekleri muhafaza etmişlerdir. Ancak, bu geleneklerden bazıları ise sadece belirli dönemlerde yaşatılabilmektedir. Bunlara bir örnek de erkeklerin ya da erkek hükümdarların küpe takma âdetidir. Dolayısıyla erkek bir Türk hükümdarın ender sayılabilecek küpe takma âdeti, Babür İmparatorluğu'nda yalnızca padişah Cihangir Şah (1605-1627) tarafından uygulanmıştır. Nitekim Türklerde erkeklerin veya erkek bir hükümdarın küpe takması, zaman zaman farklı inançsal ritüeller dâhilinde mümkün olabilmektedir. Bu husustan hareketle araştırmamızda, Türklerde erkeklerin küpe takma adetlerine değinilmiş ve Babür İmparatoru Cihangir Şah örneğinden hareketle erkek bir Türk hükümdarın küpe takmasının sebepleri, Babürlü bürokrasisine ve toplumuna yansımaları incelenmiştir. Netice olarak da bu araştırma ile bundan sonra benzer alanlarda yapılacak çalışmalara katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cihangir Şah, küpe, Hindistan, Babürlüler, gelenek

Abstract

Starting from the Indo-Scythian (Saka) Empire (50-125 B.C.) until 1858 A.D. when the Mughal Empire withdrew from the stage of history, the Turks, who have been present in India for a thousand years under different names, have ruled a crowded and complex population of approximately 150 million people since the early 16th century. The Mughals, the last representatives of the Turkish administration in India, have preserved the traditions of the Turkestan culture they have despite such a crowded and complex society. However, some of these traditions have survived only in certain periods. An example is the custom of men or male rulers to wear earrings. Therefore, the custom of wearing earrings, which can be considered rare for a male Turkish ruler, was applied only by the sultan Cihangir Shah (1605-1627) in the Mughal Empire. As a matter of fact, it was possible for men or a male ruler to wear earrings from time to time within different religious rituals. From this point of view, in our research, the wearing of earrings by men in Turks was mentioned, and the reasons

* Doktora Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Giresun/TÜRKİYE. vedatmeral2928@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8949-163X

for a male Turkish ruler to wear earrings, and its reflections on the Mughal bureaucracy and society, were examined based on the example of the Mughal Emperor Cihangir Shah. As a result, this research aims at contributing to future studies in similar fields.

Keywords: Jahangir Shah, earring, India, Mughals, tradition

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında daha çok kadınlara özgü bir süs eşyası olarak kullanılan küpe, eski çağlardan beri farklı kültürlerde hem erkeklerin hem de kadınların kullandığı bir takı unsuru olmuştur (Cihan 2017: 699). Arkeolojik buluntular ve bilimsel araştırmalardan elde edilen bilgilere göre farklı coğrafyalarda, çeşitli biçimlerde telaffuz edilen küpenin eski Türk kavimlerinde de kullanıldığı açıktır (Ögel 1985: 243-244, Çoruhlu 2002: 154). Nitekim Altay ve Minusinsk bölgelerindeki kazı alanlarında Türkler tarafından M.Ö. 3000'lerden kalma bakırdan imal edilmiş bıçak, küpe ve diğer süs eşyalarına rastlanmıştır (Kafesoğlu 1977: 321, Grousset 1980: 81). Aynı şekilde özellikle Türk kabilelerin kimliklerini ifade eden halılarda simgesel bir motif türü olarak küpe işlemlerine rastlanmıştır ve hükümdar yüzlerinin resimleriyle beraber küpe motifine de yer verilmiştir (Yeşildal 2019: 193, Findley 2019: 19).

Türk kültür unsurlarından biri olan ve bazen de bir aksesuar çeşidi olarak kullanılan küpenin, kadınların yanı sıra Türk erkekleri tarafından da kullanılmış olması bunun bir tercihten çok kültürel bir gereksinim olduğuna işaret etmektedir. Bu gereksinime örnek olarak Kıpçak Türklerini gösterebiliriz. Zira Kıpçak geleneğine göre ailenin en küçük erkek evladı, baba evinde kalır, anne ve babasına hizmet ederdi. Yaşı büyük olan erkek evlatlar ise askerlik hizmetinde bulunur ve başka memleketlere giderdi. Dolayısıyla eğer aile yalnızca bir erkek çocuğa sahipse onun kulağına bir küpe takılır ve askerlik hizmeti sırasında tehlikeli görevlere verilmezdi. Bu tek erkek evlat, soyunun son temsilcisi ise de bu kez kulağına iki küpe takılır ve bunlar komutanları tarafından özellikle korunurdu (Adjı 1999: 38). Kıpçak Türkleri dışında yine Göktürk Devleti'nde de küpe takmanın yaygın bir gelenek olduğu ve erkeklerin de küpe taktığı bilinmektedir (Çerezci 2017: 47). Bu bahsi geçen Türk kavimlerinden başka Hindistan'da varlık gösteren Türklerde de kadınların yanı sıra erkeklerin de küpe taktıkları bilinmektedir.

İskit (Saka) Krallığı'ndan başlayarak bin yıl boyunca Türklere yurt olan Hindistan coğrafyası, Türklerle beraber pek çok uygarlığa ve kavime ev sahipliği yapmış, araştırmamıza konu olan küpe örneğinde olduğu gibi farklı kültürlerin bir arada barınmasına da imkân sağlamıştır. Gerek Türklerin bu coğrafyaya getirdiği adetler gerekse bu coğrafyadaki mevcut gelenekler herhangi bir çatışmaya sebep olmadan sürekli kültürel bir harmanlanma ile mevcudiyetini devam ettirmiştir. Dolayısıyla alt başlıkta inceleyeceğimiz Babür imparatorlarından Cihangir Şah'ın (1605-1627) küpe takma âdeti ise Hindistan'ın kültürlerarası uyumuna bir örnek teşkil etmesi

bakımından önem arz etmektedir. Cihangir Şah'tan başka Türk tarihinde küpe takan erkek hükümdarlar arasında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'e ait olduğu ileri sürülen bir minyatürde kulağına küpe taktığı görülmektedir. Ancak bu minyatürün Yavuz Sultan Selim'e mi, yoksa bir diğer Türk devleti Safevilerin kurucusu Şah İsmail'e mi ait olduğu tartışmaları devam etmektedir.

CIHANGİR ŞAH KİMDİR?

Babürlülerin dördüncü hükümdarı Cihangir Şah, 30 Ağustos 1569'da Agra'nın güneybatısında yer alan ve bir dönem Babürlülere başkentlikte yapmış olan Fetihpûr'da (Sikri) dünyaya geldi. Babası Celâleddin Ekber Şah (1556-1605), annesi ise Meryem ez-Zamânî adındaki bir Racput prensesidir (Konukçu 1993: 538-539). Cihangir'in asıl adı Selim'dir. Ekber Şah, büyük hürmet gösterdiği Çiştîyye tarikatı şeyhlerinden Selîm Çiştî'yi ikamet ettiği Agra'nın güneybatısında yer alan Sikri köyünde ziyaret etti (1569). Şeyhin kendisini bir erkek evlat ile müjdelemesi üzerine Sikri köyünde bir saray inşa ettiren Ekber Şah, bu sarayda doğan oğluna Selim adını verdi (Rızvî 1995: 473, Cihangir 2013: 38). Ancak Şehzade Selim Tüzük-i Cihângîrî adlı hatıratında bu isimle hiç anılmadığını belirtmiş ve şunları söylemiştir, "*Babamın ne içki içerken ne de ayıkken bana Muhammed Selim veya Sultan Selim dediğini hiç duymadım, ama her zaman Şeyhû Baba adıyla çağrıldım*" (Jahangir 1909: 2, Bayur 1987: 561).

Hindistan'da 51 yıllık saltanatı ile Babürlülerin en uzun süre tahtta kalan hükümdarlarından biri olarak tarihe geçen Ekber Şah, 1605 yılında ölüm döşeğinde iken son nefesini vermeden, daha önce kendisine isyan eden oğlu Şehzade Selim'i affederek huzuruna çağırıldı (Richards 2021: 129). Selim, babasının kendisine duyduğu özlemi ve huzuruna çağırışını kendi hatıratında şu sözlerle ifade etmiştir, "*Bizim ömrümüz tamamdır, oğlum Şehzade Selim gelsin, göreceğim geldi, benden sonra benim varis-i taht ü tacım odur*" (Cihangir, 2013: 12). Ekber Şah vefat etmeden önce sarığını, huzuruna gelen oğlu Selim'in başına koydu ve destar sarıp, hilat giydirerek kendisine ait hançerini takdim etti (Dohhson 2008: 258). Bu karşılama sonrası padişahlığı kesinleşmiş olan Selim Şah (1605-1627), babası Ekber Şah'ın vefat etmesi üzerine bir haftalık yas sürecinin ardından Agra Kalesi'nde "Ebu'l-Muzaffer Nureddin Muhammed Cihangir Gazi" unvanıyla 32 yaşında tahta çıktı (Anadol 2006: 861, Masselos 2021: 208).

Selim, Osmanlı hükümdarlarından ikisinin kendi adını taşıması nedeniyle, "*Bir imparator dünyaya hâkim olmak için mücadele eder, bu yüzden kendime Cihangir (Dünya'yı Elinde Tutan) ismini verdim*" diyerek kendisine yeni bir unvan seçti (Jahangir 1909: 3, Fisher 2020: 225). Müslümanlar arasında giderek derinleşmeye başlayan bölünmenin önüne geçmek amacıyla İslam'ın 1592-93'te başlayan ikinci milenyumuyla birlikte "İkinci Bin Yılın Müceddidi" (müceddid-i elf-i sâni) olduğunu iddia etti (Richards 2021: 135). Cihangir Şah, tahta çıktıktan sonra 1611'de evlendiği Mihrünnisâ'ya ise

“Nur Mahal/Nurcihan Begüm” lakabını verdi ve eşini, ülkenin yönetiminde söz sahibi yaptı (Konukçu 1993: 538-539). Hollanda Doğu Hindistan Şirketi için çalışan ve bu dönemde Hindistan’da bulunan Francisco Pelsaert’in ifadelerine göre Cihangir, “*Tahta çıktuktan sonra kendi kimlik ve mevkisini umursamayarak kendinden daha düşük bir soydan gelen kurnaz eşine (Nurcihan) boyun eğdi*” (Pelsaert 2022: 75). Böylece devletin idaresi tamamen Nurcihan ve kayınbiraderi Âsaf Han’ın inisiyatifine kaldı (Anadol 2006: 861). Cihangir Şah’ın eşi için söylediği şu sözleri bu durumu ispatlar niteliktedir, “Ben saltanatı Nurcihan Begüm’e verdim, bir sir şarap ve bir sir etten başka bir şeye ihtiyacım yoktur” (Bıyıkay 2021: 149-150).

Cihangir ilk iş olarak 1607’de kendisine karşı ayaklanan oğlu Hüsrev’i mağlup etti ve gözlerine mil çektirdi. Sonra da onu hapse attırdı. Hüsrev, Dekken’de sürgünde öldü. Zayıf bir iradeye sahip olan Cihangir, başkalarının tesirinde idi (Anadol 2006: 861). Ancak o yine de iç işlerinde reform niteliğinde yeni düzenlemeler yapmaya gayret etti. Öncelikle ülkedeki despotluğun kaldırılmasına, şiddetli davranışların kesilmesine, adaletin sağlanmasına ve ağır cezaların kaldırılmasına karar verdi. Halkın şarap içmesini yasakladı. Vergilerin toplanmasını kolaylaştırdı. Adil bir hükümdar oluşuyla bilinen Cihangir Şah, 500’den fazla kimsesiz kızı evlendirdi (Basuğuy 2013: 42). Cihangir’in, Avrupalılara Hindistan’a ticaret tesisleri kurma izni vermesi İngilizlerin Hindistan’a sızmalarına zemin hazırlamış oldu (Bayur 1987: 86, Şahin 2020, 106-107, Merçil 2021: 320). Cihangir Şah 1627’de Keşmir’den Lahor’a doğru giderken yolda öldü ve Ravi Nehri’nin kıyısında Şah Dârâ denilen yerde defnedildi.

CİHANGİR ŞAH’IN KÜPE TAKMA ÂDETI

Türk kavimlerinde olduğu gibi kadim bir tarihe sahip Hindistan coğrafyasında yaşayan yerli halkların ve Hintli hükümdarların da küpe taktıkları tarihi kayıtlarda sabittir. Orta Çağ seyyahlarından Süleyman El-Tacir, seyahatnamesinde Hindistan’da küpe kullanımına dair şu bilgileri verir, “*Hind hükümdarları kulaklarına altına lehimlenmiş kıymetli mücevher küpeler, boyunlarına çok değerli kırmızı, yeşil taşlardan kolyeler takarlar. Bunlar onların hazineleridir. Kumandanları, ileri gelenleri bunları takırlar*” (El-Tacir 2018: 69). Hindistan’da erkeklerin kulaklarını deldirip küpe takmaları sadece erkeklere ya da hükümdarlara özgü bir durum olmamış, aynı zamanda bazı Hindu din adamları da dini bir ritüel olarak kulaklarına küpe takmışlardır. Ancak bu kişiler, diğer dini gruplar tarafından ağır eleştirilere maruz kalmışlar ve bu şekilde halktan menfaat temin ettikleri gerekçesiyle bencillikle suçlanmışlardır (Kutlu 2017: 24-25). Babür İmparatorluğu’nun kurucusu Babür Şah (1526-1530) ise kendi hatıratı olan Babürnâme adlı eserinde Hindistan yerlilerinin kulaklarına küpe taktıklarını şu ifadeleriyle dile getirir, “*Hindistanlılar geniş delikli kulaklarına takacak halka bulamadıkları zaman, bu târ (ağaç türü) yaprağından halka yapıp asarlar. Kulak deliğine koymak için, târ yaprağından yapılan halkalar, pazarlarda satılır*” (Babür 1970: 466).

Çeşitli dönemlerde Hindistan'a gelerek yerleşen farklı milletlerden yabancı kavimler, Hindistan tarihinin en önemli belirleyicileri olmuşlardır. Bunlardan birisi de hiç kuşkusuz Türklerdir (Cöhçe 2020: 17). Dolayısıyla Timur'un mirasçıları olarak Hindistan'da yeni bir devlet kuran Babürlüler, giyim-kuşam konusunda Türkistan geleneklerini devam ettirmişlerdir (Ataöv 2014: 62). Bu geleneklerden erkeklerin küpe takmaları gibi bazı adetleri her ne kadar nadiren yaşatılmış olsa da Hindistan'da eski dönem Türk kültür unsurlarının varlığını devam ettirmesi bakımından önem arz etmiştir. Bu hususta Cihangir Şah'ın da şatafatlı şekilde süslenmeye önem vererek küpe takması dikkatte değerlidir (Aslan 2019: 143). Ancak Cihangir Şah'ın kulağına küpe takma meselesi bir Türk âdeti olmasının yanı sıra dinsel bir inanın tezahürü olarak da ön plana çıkmıştır.

Cihangir Şah merhametli, âdil, akliselim ve inanç sahibi, hoşsohbetli ve ulemâ dostu bir hükümdardı (Konukçu 1993: 538-5399). Kaynaklarda Cihangir'in de babası Ekber Şah gibi farklı dini geleneklere mensup kimselere sahip çıktığı ifade edilir. Bu bağlamda kendisinden söz edilirken "iki dinin hamisi" manasında *duhun din ka soami* tabiri kullanılır (Kutlutürk 2020: 51). Ekber Şah'ın kendisine atfettiği dinler arası evrensel barışın simgesi rolünü benimseyen Cihangir Şah, "Nûr'u-din" unvanını alarak kendisini "yüce ışık" güneş ile irtibatlandırdı ve emirler arasından mürit seçme âdetini devam ettirdi. Bununla birlikte Ekber Şah'a bir oğul ve veliaht, kendisine de bir yaşam bahsettiğine inandığı Muînüddin Hasan el-Çiştî'ye bir müridi olarak saygıda kusur etmedi (Konukçu 1994: 542-544, Richards 2021: 140). Ancak Ekber'in aksine Cihangir'in, Çiştî tarikatı şeyhlerine ve çeşitli inançlara mensup din adamlarına karşı gösterdiği bu saygısı her zaman için geçerli olmadı. Ekber Şah, Şânesar'da ikamet eden Şeyh Celâleddin el-Fârûkî'yi bizzat ziyaret etmişse de oğlu Cihangir, Fârûkî'nin müridi Şeyh Nizâmeddin el-Fârûkî'ye düşmanca bir tavır sergileyerek onu Hindistan'ı terk etmeye zorladı (Nizami 1993: 343-346). Nakşibendi piri ve İslam âlimi Şeyh Ahmed-i Sirhindî'yi (İmam Rabbâni) ise bir yıl boyunca Gevâliyâr (Gwalior) Kalesi'nde hapsedti (Algar 2000: 194-199, Jahangir 1909: 91-92). Yine aynı şekilde Sih dininin beşinci gurusu Arcun'u idam ettirdi (Masselos 2021: 209, Stein 2021:179).

Cihangir Şah'ın din adamlarına karşı bu tutumu, önde gelen dini liderlerin kendi egemenliğine müdahale etmelerine hiçbir şekilde müsaade etmek istemeyişinden ileri gelmiştir. Nitekim Şeyh Selîm Çiştî'nin manevi varisi olduğu iddiasıyla kendisini çoğu mansabdârın (rütbe sahibi) piri olarak ilan eden ve Şeyh Selîm Çiştî'nin soyundan gelenleri önemli makamlarla ödüllendiren Cihangir Şah, hem iktidarını hem de müritleri üzerindeki etkisini güçlü tutmak istemiştir (Cihangir 2014: 86). Bu eylemlerini devleti ve müritleri üzerinde ki otoritesini koruma arzusundan dolayı gerçekleştirmiş olmasına rağmen o yine de Sünni İslam'ın ve çeşitli dinlerin önde gelen savunucularının desteğini kazanmaya çalıştı (Fisher 2020: 232). Bu sebeple de Sünni tarikat şeyhlerinin hayatta olanlarını ve yaşamını yitirenlerin türbelerini sık sık ziyaret etmiştir.

1614 yılında Hâce Muînüddin Çiştî'nin Ecmir'de bulunan türbesini ziyaret eden Cihangir Şah, burada kaldığı sırada etkisi uzun süren ateşli bir hastalığa yakalandı. Birkaç hafta sonra durumu daha da ağırlaşan Cihangir Şah, Çiştî şeyhinin türbesini ziyaret edip duada bulunarak hastalığına şifa niyaz etti. Duaları kabul olup sağlığına kavuştuktan sonra "manevi olarak artık Hâce'nin kulağı delik bir kölesi" olduğuna inandı ve bu ruhani lütufa işaret etmesi için kulak memelerini deldirerek parlak birer inci küpe taktı (Fisher 2020: 232-233, Gladwin 1788: 157). Hükümdarın kulaklarını deldirip küpe taktığını duyan müritleri, saraydaki ve saray dışındaki yüzlerce hizipleri Cihangir'e bağlılıklarının bir göstergesi olarak kulaklarını deldirdi. Cihangir Şah ise bu kişilere kulaklarına takmaları için 732 adet inci küpe hediye etti (Richards 2021: 141-142, Stein 2021: 179). Cihangir Şah, kendi hatıratında ise hastalığına şifa bulduktan sonra kulağına küpe takma meselesini şu şekilde anlatmıştır:

"Hastalığım sırasında, tamamen iyileştiğimde, içsel olarak Hoca'nın (Muînüddin) kulağı delik bir kölesi ve varlığımı ona borçlu olduğum için açıkça kulak işaretli köleleri arasına gireyim diye kulaklarımda delikler açmam gerektiğini düşündüm. Recep ayına denk gelen Şehriyar'ın 12. Perşembe günü kulaklarımda delikler açtım ve her birine parlak birer inci taktım. Saray hizmetlileri ve sadık dostlarım bunu görünce, hem huzurunda bulunanlar hem de uzak sınırlarda bulunan bir kısım gayret ve şevkle kulaklarını deldiler ve ihlasın güzelliğini içlerinde bulunan inci ve yakutlarla süslediler" (Jahangir 1909: 267-268).

Cihangir Şah, hastalığına bulduğu şifaya ruhani bir atıfla kulaklarını deldirip küpe taktırarak babası Ekber Şah'ın yaptığı gibi imparatorluğun seçkin soylularını hanedan ailesine özel bir bağla bağlama düzenini devam ettirdi (Stein 2021: 179, Metcalf vd. 2006: 18). Hastalıktan kurtulmasını ilahi bir işarete yorumlayarak kulağına küpe takan ve müritlerine de inci küpeler hediye eden Cihangir Şah, aynı ilahi lütfu oğlu Şehzade Hürrem (Şah Cihan) için de diledi. Henüz kendisine isyan etmeden önce büyük bir sevgi beslediği oğlu Hürrem, tehlikeli bir hastalığa yakalanınca onun iyileşmesi durumunda hiçbir avı silahla öldürmeyeceğine dair yemin etti ve oğlunun şifa bulması üzerine bu yeminini Hürrem'in isyanına kadar beş yıl boyunca yerine getirdi (Gladwin 1788: 158).

Cihangir Şah, babası Ekber Şah'ın müritleri üzerinde oluşturduğu etkiyi her ne kadar kulaklarını deldirip küpe takarak ilahi bir lütufla devam ettirdiyse de onun "Din-i İlahi" olarak adlandırılan yeni bir din yaratma girişimini desteklemedi. Bunun yerine kendi kurallarını oluşturdu ve sosyal devlet anlayışıyla 12 maddelik yeni bir yasayı uygulamaya koydu (Kışmır 2019: 63-64, Şahin 2020: 217, Şahin 2015: 127-129). Böylece hem halkın sevgisini kazandı hem de saray elçileri vasıtasıyla sınır boylarına kadar hanedan müritlerine ulaştırdığı inci küpe hediyeleri ile yaşı kemale ermiş yeni nesil hanedan müritlerinin aidiyet duygularını kuvvetlendirdi (Richards 2021: 145). Dolayısıyla dış politika da etkin olmasına karşın içişlerinde eşi Nurcihan ve kardeşi Âsaf Han'ı söz sahibi yapmasından dolayı zayıf bir iradeye sahip olan Cihangir Şah, bu açığı saray içi ve saray dışındaki hanedan müritlerini mükâfatlandırıp, güvenilirliği yüksek hiziplerinin sayısını artırmakla kapatmaya çalışmıştır.

Cihangir, müritleri üzerindeki otoritesini Babürlü bürokrasisi ve toplumu üzerinde güçlendirmek için de kendisine ait gelirlere harcamalar yapıyor, imparatora desteklerini bildiren birçok mansabdârın rütbe ve câgirlerini artırarak bu desteği kalıcı kılmak istiyordu. Kendisini piri ilan ettiği mansabdârlar arasına katılacak kişilere ise hediye ettiği inci küpelere ilaveten sarıkları ya da göğüslerinin üzerine takabilecekleri minyatür portesini veren Cihangir, döneminin memurlarından Mirza Nathan'ın (Alaadin İsfahani) ifadesine göre müritlerine tahayyül yoluyla veya rüyalarda görünerek hastalıklarını iyileştiriyordu. Öte yandan hem farklı inanç ve kültüre sahip halkların kanaat önderlerini hem de dini liderlerini sarayında toplayarak sempatilerini kazanmaya gayret ediyordu. Ancak onun tüm bu politik girişimlerine karşın geniş yetkiler bahsettiği eşi Nurcihan, hükümetin bütün dizginlerini eline alıp, üst düzey sivil ve mali idareyi feshederek Cihangir'in saltanatı 1627'de sona erene kadar imparatorluğu mutlak bir yetkiyle yönetti (Fisher 2020: 225-231-233-244, Sıddıqı 2007: 251-252).

SONUÇ

Türkistan'dan gelerek Hindistan'ın kuzeyinden bu coğrafyanın içlerine doğru ilerleyen ve zamanla burayı yurt edinen Türkler, beraberlerinde kendi örf ve adetlerini de getirmişler, karmaşık bir toplum yapısına sahip Hindistan halkları ile uyum içinde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Hindistan Türkleri özellikle Türk kültürünün önemli bir parçası olan giyim-kuşam konusunda eski adetlerini Hindistan'a özgü kültürel unsurlarla birleştirmişler ve hem kendi geleneklerine olan bağlılıklarını hem de Hindistan'a olan aidiyet duygularını ön plana çıkarmışlardır.

Hindistan'ın muhtelif bölgelerinde farklı zaman dilimlerinde hâkimiyet kuran Türklerin buradaki son temsilcileri olan Babürlülere, 1398'de Delhi'yi zapt eden Timur'un mirasçıları olarak 1526 yılında Babür Şah öncülüğünde Hindistan'a girmişler, askeri, siyasi ve kültürel olarak Türkistan'a mahsus gelenekleriyle yeni bir devlet kurmuşlardır. Bu geleneklerden kültürel bağlamda pek çok âdeti sürdürmelerine rağmen bazı adetler nadiren yaşatılabilmektedir. Bunlardan birisi de Türklerde erkeklerin veya erkek hükümdarların küpe takma âdetidir. Nitekim de bu hususta atılan ilk ve tek adıma Babür imparatoru Cihangir Şah döneminde rastlamaktayız.

Cihangir Şah babası Ekber Şah'ın tüm inançları birleştirerek yeni bir din yaratma girişimine muhalif olmuş ancak, varlığını ve iktidarını ilahi bir kudrete dayandırma algısını devam ettirmiştir. Dolayısıyla bir taraftan iktidarına halel getirecek din adamlarına karşı sert bir tutum takınırken diğer taraftan da farklı inançlara mensup din adamlarına saygıda kusur etmeyip sarayında toplayarak babası Ekber gibi mülahazalar yaptırmış ve sempatilerini kazanmaya çalışmıştır. Devlet idaresinde neredeyse bütün yetkileri emrine sunduğu eşi Nurcihan ve kaynibiraderi Asaf Han,

yönetimde imparatorun daha etkin olurken, Cihangir ise kendisine evliyalık ya da yüce bir Sünni aziz olma yolunu seçmiş ve biat eden müritlerinin makamlarını yükseltmekle meşgul olmuştur. Bu meşguliyetini ise Türk kültür unsurlarının bir parçası olan küpe takma âdetini yerine getirerek sürdürmüştür.

Cihangir Şah'ın, Hâce Muînüddin Çiştî'nin kölesi olma niyetiyle kulaklarını deldirip küpe takması diğer Türk kavimlerinde olduğu gibi farklı inançsal değerlere yüklenen anlamlarla açıklanabilir. Nitekim Cihangir de ilk başta hastalığından kurtulmasını ruhani bir işarete yorumlamış ve bu maksatla kulaklarını deldirip küpe takmıştır. Ancak daha sonradan kölesi olmak istediği Hâce Muînüddin Çiştî'nin yerine geçercesine kendi pirligini ilan etmiş ve etrafında müritler toplamaya başlamıştır. Ona tam bir itaatle bağlı müritlerinin olmasına karşın bunlardan birçoğu da imparatorun gözüne girip rütbelerini yükseltmek amacıyla küpe takmıştır. Fakat Babür imparatoru Cihangir Şah'ın, Çiştî tarikatı şeyhine mürit ya da köle olma arzusuyla başlayan küpe takma arzusu her ne kadar bu durumdan kendi şeyhliğini yaratma ya da yüceliğini yükseltmeye evrilmişse de, onun ve yüzlerce taraftarının küpe takması, içtimai hayat bağlamında eski Türk adetlerini yansıtmaları bakımından kayda değerdir.

Jahangir, Ş. (1909). *The Tuzuk-i Jahāngīrī or Memoirs of Jahāngīr*, London: Royal Asiatic Society

KAYNAKÇA

- ADJİ, M. (1999). *Türklerin ve Büyük Bozkırın Kadim Tarihi* (çev. Zeynep Bağlan Özer). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- ALGAR, H. (2000). "İmâm-ı Rabbânî". *İslâm Ansiklopedisi*. (C. 22). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 194-199.
- ANADOL, C. (2006). *Tarihe Hükmeden Millet: Türkler*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınevi.
- ASLAN, Y. (2019). *Avrupalı Seyyahların Gözünden Babürlü Sultanı Cihangir Döneminde İctimai Hayat*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATAÖV, T. (2014). *Keşmir, Hindistan ve Komşuları: Öykü, Terör, Barış*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BABÜR, Z. M. (1970). *Babürnâme* (çev. Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- BASUĞUY, B. (2013). "Babürlü İmparatorluğu'nun Siyasi Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5: 29-48.
- BAYUR, Y. H. (1987). *Hindistan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- BIYIKTAY, Ö. H. (2021). *Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*. Ankara: Panama Yayınevi.
- CİHAN, C. (2017). "Türklerde Erkeklerin Kulağa Halka veya Küpe Takma Âdeti". *Dede Korkut'un İzinde 30 Yıl Prof. Dr. Üçler Bulduk'a Armağan* (ed. Alparslan Demir). Ankara: Gece Kitaplığı, 699 -731.
- CİHANGİR, N. (2013). *Tarih-i Selim Şah* (çev. Nevresi Kadim, haz. Fahri Unan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- CÖHÇE, S. (2020). "Türklerin Hindistan Kültürüne Etkileri". *Hindistan ve Türk Tarihi-Kültürü Araştırmaları Çalıştayı. 23-24 Mayıs 2019* (ed. H. Hilal Şahin). İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları, 17-28.
- ÇEREZCİ, J. Ö. O. (2017). "Göktürk Devri Küpeleri (VI-IX. Yüzyıllar)". *Sanat Tarihi Yıllığı*, 26: 43-67.
- ÇORUHLU, Y. (2002). "Göktürk Sanatı". *Türkler Ansiklopedisi* (C. 4). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 81-125.
- D'OHSSON, A. C. (2008). *Moğol Tarihi* (çev. Bahadır Apaydın). İstanbul: Nesnel Yayınları.
- FINDLEY, C. V. (2019). *Dünya Tarihinde Türkler* (çev. Ayşen Anadol). İstanbul: Alfa Yayınları.
- FISHER, M. H. (2020). *Babürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu* (çev. M. Fatih Çalışır). İstanbul: Kronik Yayıncılık.
- GLADWIN, F. (1788). *The History of Hindostan During the Reigns of Jehangir, Shahjehan, And Aurungzebe* (ed. Rao Bahadır). Madras: B. G. Paul & Co.
- GROUSSET, R. (1980). *Bozkır İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han, Timur* (çev. Reşat Uzman). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- JAHANGİR, Ş. (1909). *The Tuzuk-i Jahāngiri or Memoirs of Jahāngir* (çev. Alexander Rogers, ed. Henry Beveridge). London: Royal Asiatic Society.
- KAFESOĞLU, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KİŞMİR, A. (2019). *Pakistan Tarihinde Türkler*. İstanbul: Demavend Yayınları.
- KONUĞU, E. (1993). "Cihangir". *İslâm Ansiklopedisi* (C. 7). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 538-539.
- KONUĞU, E. (1994). "Ekber Şah". *İslâm Ansiklopedisi* (C. 10). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 542-544.
- KUTLUTÜRK, C. (2017). "Hindistan'daki İsmâ'îlî Höcalarda Hint Kültürü Etkisi ve Bunun Ginân Külliyyatındaki Yansımaları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 58/2: 1-29.

- KUTLUTÜRK, C. (2020). "Hint Kıtasında Türk-İslam Varlığı: Tarihi Kaynaklar Işığında Hintlilerin Türklere Bakışı". *Hindistan ve Türk Tarihi-Kültürü Araştırmaları Çalıştayı*. 23-24 Mayıs 2019 (ed. H. Hilal Şahin). İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları, 45-55.
- MASSELOS, J. (2021). *Asyan'ın Büyük İmparatorlukları: Pasifik'ten Balkanlara Dünya Tarihine Damga Vuranlar*, (çev. ed. Erkan Göksu), İstanbul: Kronik Yayıncılık.
- MERÇİL, E. (2021). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları.
- METCALF, B. D., METCALF, T. R. (2006). *A Concise History of Modern India*. New York: Cambridge University Press.
- NIZAMI, K. A. (1993). "Çiştîyye". *İslâm Ansiklopedisi*. (C. 8). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 343-346.
- ÖGEL, B. (1985). *Türk Kültür Tarihine Giriş V, Türklere Giyecek ve Süsleme: Hunlardan Osmanlılara*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- PELSAERT, F. (2022). *Cihangir'in Hindistan'ı* (çev. Emre Ömür). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- RIZVÎ, S. A. A. (1995). "Fetihpür Sikri". *İslâm Ansiklopedisi* (C. 12). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 473.
- RİCHARDS, J. F. (2021). *Babür Türk İmparatorluğu* (çev. Yasin Tekin). İstanbul: Selenge Yayınları.
- SİDDİQUI, I. H. (2007). "Nurcihan". *İslâm Ansiklopedisi* (C. 33). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 251-252.
- STEIN, B. (2021). *Hindistan Tarihi* (çev. Müfit Günay). İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- ŞAHİN, H. H. (2015). "Ekber Şah'ın Sosyo-Kültürel ve Dinî Reformlarının Toplumsal Hayata Etkisi". *Tarih Okulu Dergisi*, 22: 113-133.
- ŞAHİN, H. H. (2020). *Hindistan'da Türk Rönesansı: Ekber Şah ve Din-i İlahi'si*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- YEŞİLDAL, Ü. Y. (2019). "Küpe Motifinin Kültür Değişimi Kuramları Bağlamındaki Yolculuğu". *Millî Folklor*, 16/124: 189-201.